

2013 m. Caritas Europa nacionalinės pažangos programų ataskaita

Situacijos Lietuvoje apibendrinimas

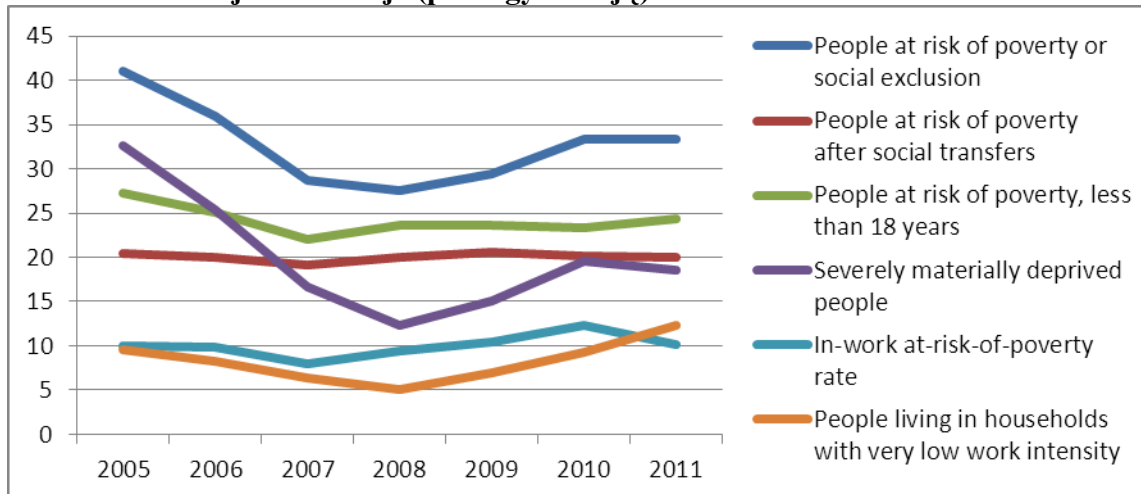
1. Skurdas

1.1 Dabartinės tendencijos

Skurdo augimas ir socialinis atskirtis Lietuvoje 2008 – 2011 metais remiantis EUROSTAT duomenimis:

- **Beveik visi rodikliai padidėjo** stebėjimo laikotarpiu nuo 2008 iki 2011 metų. Pažymėtina, kad moterų skurdo rizikos lygis truputį sumažėjo nuo 22 proc. 2008 metais iki 20,1 proc. 2011 metais, nepaisant to, moterų skurdo lygis išlieka aukštesnis nei vyrų – 19,8 proc. 2011 metais.
- **Skurdas labiausiai gresia jaunų asmenų nuo 18 iki 24 metų amžiaus grupei.** Čia rizika padidėjo 8,4 procentinio punkto iki 26,2 proc. 2011 metais, po to vaikai – 24,3 proc. 2012 metais.
- **Didelio materialinio nepritekliaus lygis išaugo nerimą keliančiais 6,2 procentinio punkto t.y. iki 19,8 proc. 2012 metais t.y. dvigubai daugiau negu ES vidurkis (9,9 proc. 2012m.)**
- **Dirbančiųjų skurdo lygis (10,1 proc. 2011 m.) Lietuvoje yra vienas didžiausių tarp ES narių.** Ši skurdas yra siejamas su labai žemu darbo užmokesčio lygiu lyginant su kitomis ES šalimis.

Skurdo tendencijos Lietuvoje (proc. gyventojų):

People at risk of poverty or social exclusion – asmenys, kuriems gresia skurdo rizika ar socialinė atskirtis
People at risk of poverty after social transfers – asmenys, kuriems gresia skurdo rizika po socialinių išmokų
People at risk of poverty less than 18 years – asmenims, kuriems gresia skurdo rizika, mažiau nei 18 metų amžiaus
Severely materially deprived people – gyvenantys dideliame materialiniame nepritekluije
In-work at-risk-of-poverty rate – dirbančiųjų skurdo lygis
People living in households with very low work intensity – gyvenantys mažo darbo užimtumo namų ūkiuose

Papildomi nacionalinės statistikos 2011 metų duomenys patvirtina aukščiau paminėtas tendencijas¹:

- Yra **didžiuliai regioniniai skurdo lygio skirtumai** tarp kaimų ir didmiesčių. Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų kaimuose yra žymiai didesnis (44,2 proc.) negu didžiuosiuose miestuose (25,7 proc.).
- Vaikų (31,9 proc.) ir jaunų žmonių (26,2 proc.) skurdo rizikos lygis išlieka labai didelis.
- Namų ūkių skurdo rizikos lygis 2011 metais atskleidžia dvi labiausiai **pažeidžiamas rizikos grupes: vieniši tėvai su vienu vaiku** (42,4 proc.) ir **dviejų suaugusių su trim ar daugiau vaikų** (33,1 proc.) grupė.

1.2 Naujaisi politikos pakylčiai

Šie politikos pokylčiai buvo užregistruoti praeitais metais:

Keletas aktyvių darbo rinkos priemonių buvo patvirtintos nedirbantiems ir užsiregistravusiems darbo biržoje žmonėms, bet iš tikrųjų šios priemonės yra nepakankamos. Siekiant pagerinti socialinių paslaugų kokybę, 2012 metais buvo parengti **nauji socialinės priežiūros standartai**, buvo parengtos ir patvirtintos socialinės priežiūros įstaigų licencijavimo taisyklės. Vis dėlto pagrindinė socialinių paslaugų problema išlieka pinigų stygius socialiniams projektams. Tai gali būti siejama su politikų noro įsivesti eurą 2015² metais ir griežta taupymo politika. Tam, kad įsivestų eurą, Lietuva turi atitikti **labai griežtus biudžeto deficito reikalavimus**.

Lietuvos nacionalinės reformų programos ir politikos vertinimas rodo:

Lietuvos nacionalinės reformos programoje nurodoma apie tam tikras priemones, kuriomis siekiama spręsti skurdo problemą, suteikiant finansinę paramą, išmokant papildomą socialinę išmoką. Akivaizdu, Lietuva ketina **spręsti skurdo problemą per įdarbinimo prizmę. Deja Lietuvos parengtas dokumentas nemini vaikų skurdo problemos**, nesiūlo konkrečių priemonių kaip sumažinti skurdą ir kaip įtakoti skurdą lemiančius veiksnius. **Trūksta platesnės skurdo situacijos Lietuvoje analizės**, taipogi priemonių, kuriomis buvo ar bus imtasi, siekiant reaguoti į Europos Komisijos rekomendacijas.

¹ Lietuvos Statistikos Departamentas, 2011. URL:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3080302&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=14794&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14>

² euroobserver, 2013, Lietuvos antras mėginimas įsivesti eurą. URL: <http://euobserver.com/lithuania/120293>

Dokumentas pristato naują strategiją, kuri padidins socialinės paramos savivaldybėms efektyvumą ir veiksmingumą. Šia programa, siekiama sumažinti socialines išlaidas, bet ne skurdo lygį, kaip nurodoma toliau.

Pirma, Lietuva daug investuoja į darbo programas, antra, **nesprendžia nedarbo lygio problemas**. Šis neigiamas požiūris taip pat atsispindi dokumente. Dokumente **nėra pažeidžiamų grupių skurdo situacijos analizės**, tokių kaip jaunos šeimos, vieniši asmenys su vaikais, šeimos su dviem ar daugiau vaikų, neįgalūs asmenys (ypač jauni asmenys) ir vaikai.

Todėl yra didžiulis skirtumas tarp to kas parašyta 2013 metų nacionalinėje reformos programoje ir realios situacijos šalyje. Deja, visuomenėje nėra diskutuojama dėl socialinių investicijų poreikio. Nacionalinės reformos programa nepateikia atsakymo dėl būsimo bendradarbiavimo ir nevyriausybinių organizacijų vaidmens mažinant skurdo lygį bei socialinę atskirtį šalyje.

2013 metais pateiktų Lietuvos valstybei rekomendacijų vertinimas:

Ketvirtoji Valstybei suformuluota rekomendacija gali būti tinkama, siekiant sumažinti skurdo lygį ir socialinę atskirtį Lietuvoje. Vis dėlto, žemiau Europos Komisijos suformuluota valstybei rekomendacija gali turėti neigiamą poveikį:

Valstybės suformuluotos rekomendacijos, kurios galėtų turėti neigiamą poveikį	Galimas neigiamas poveikis
<p>Rekomendacija: užtikrinti palankų fiskalinį augimą, įgyvendinti biudžeto strategiją kaip planuota, siekiant struktūrinio koregavimo pastangų, kurie leis Lietuvai siekti vidutinės trukmės tikslo. Pirmenybę teikti ekonomikos augimą skatinančioms išlaidoms. Toliau stiprinti fiskalinę sistemą, ypač apsaugant įvykdomas ir privalomas aukščiausias išlaidų ribas pagal vidutinės trukmės biudžetinę sistemą. Peržvelgti mokesčių sistemą ir apmąstyti galimybę padidinti tuos mokesčius, kurie yra mažiausiai nuostolingi augimui, tai pasikartojantys turto ir aplinkos, įskaitant galimybę apmokestinti mašinas ir stiprinti mokesčių įstatymo laikymosi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Iki šiol aplinkos mokesčiai reiškė didinamus mokesčius (akcizus) benzinui, dujoms ir dyzeliui. Abejotina, kad politikai norės apmokestinti automobilius. Bet koks aplinkos mokesčių padidinimas guls ant paprastų žmonių pečių. Tai padidins skurdo lygį ir socialinę atskirtį. • Naujai nacionalinei reformų programai rekomenduotina skirti daugiau dėmesio socialinių investicijų paketo klausimui.

1.3. Rekomendacijos

- Sukurti išsamią strategiją, kur spręstų vaikų ir jaunimo skurdo problemą.
- Dirbančiųjų skurdas turėtų būti vyriausybės darbotvarkėje kaip svarbiausias prioritetas.
- Įvesti teisingą apmokestinimo politiką ir skatinti atitinkamą minimalių pajamų augimą.
- Išplėtoti naują pagalbos šeimoms su vaikais sistemą.

- Suteikti didesnę prieigą prie socialinių paslaugų (vaikų darželiai ir pan).

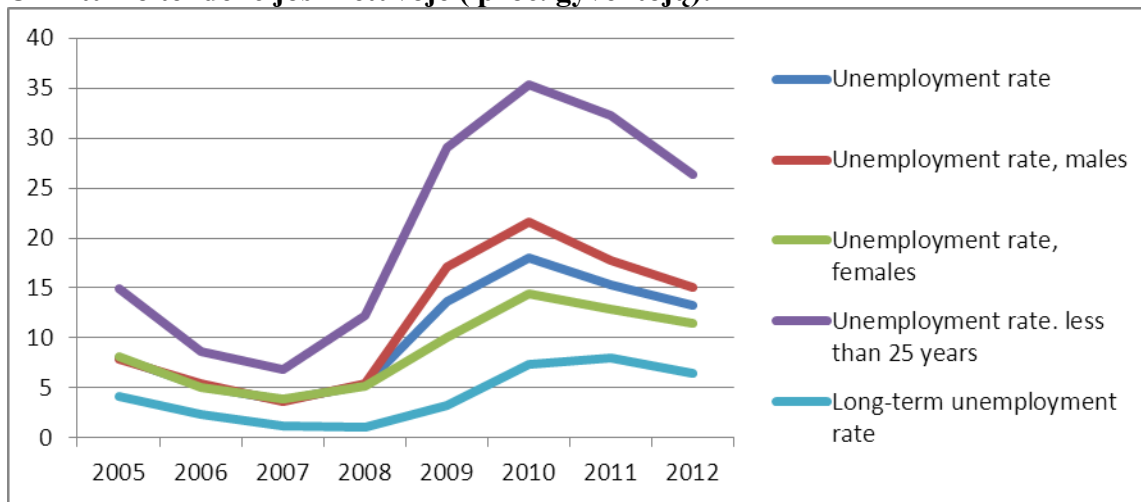
2. UŽIMTUMAS

2.1. Dabartinės tendencijos

Darbo pokyčių situacija Lietuvoje (2008 – 2012 m.):

- **Nedarbas patrigubėjo daugiau 2008m. (5,3 proc.) ir 2010m. (18 proc.).** Po 2010 metų pakilimo vėl nukrito iki 13,3 proc. 2012 metais, t.y. nedarbas iš viso padidėjo 8 procentiniais punktais per stebimą laikotarpį (2008 – 2012).
- Jauni žmonės labiausiai nukentėjo nuo nedarbo: **jaunų žmonių nedarbas padidėjo 23,1 procentinio punkto tarp 2008 ir 2010 metų (siekė 35,3 proc.),** po kurio laiko nedarbo rodiklis sumažėjo iki 26,4 proc. 2012 metais. Tai reiškia, kad iš viso padidėjo 14,1 procentinio punkto per stebimą laikotarpį.
- Didžiausias proporcingas padidėjimas buvo **ilgalaikis nedarbas, kurio lygis padidėjo beveik šešis kartus** (nuo 1,1 proc. 2008m. Iki 6,5 proc. 2012m.) ir daugiau nei aštuonis kartus tarp vyrų (nuo 0,9 proc. 2008m. iki 7,3 proc. 2012m.)
- Reikia pažymėti, kad nepaisant sumažėjimo 3,3 procentinio punkto, darbingumo lygis (68,7 proc.) išliko šiek tiek aukščiau už vidutinį Europos Sąjungos lygį (68,5 proc.), labiausiai tarp moterų (67,9 proc. lyginant su Europos Sąjunga moterų vidurkiu 62,4 roc.).

Užimtumo tendencijos Lietuvoje (proc. gyventojų):

Unemployment rate – nedarbingumo lygis

Unemployment rate, males - nedarbingumo lygis, vyrai

Unemployment rate, women - nedarbingumo lygis, moterys
Unemployment rate, less than 25 years - nedarbingumo lygis, mažiau nei 25 metų amžiaus
Long-term unemployment rate- ilgalaikio nedarbo lygis

Papildomi nacionaliniai duomenys įdėti virš „Eurostat“ duomenų perspektyvos:

- Lietuvos darbo rinka turi **ypač didelį skaičių asmenų, gaunančių minimalų darbo užmokestį**. Darbuotojai, kurie gavo minimalų darbo užmokestį (290 EUR arba 238 EUR po mokesčių) sudarė 18,5 proc. 2012 m. spalio mėn., 2011m. šis skaičius padidėjo iki 20,8 proc. **Lietuva turi didžiausią dirbančiųjų skurdo lygį ES (žr. skurdo skyrių)³**.
- Nacionalinės Statistikos duomenimis, žemo užmokesčio sąlytų rodiklis didėjo ir 2011 m. siekė 26,4 proc. (vieniši asmenys be vaikų), kalbant apie šeimas kur yra vienas dirbantysis šis rodiklis siekia net 92,4 proc. Šie skaičiai kelia nerimą, nes 2006 m. atitinkamas rodiklis siekė tik 55,2 proc. (vienas dirbantis šeimoje su vaikais).

2.2 Naujausi politikos pakyčiai

Nuo praeitų metų buvo užregistruoti šie politikos pokyčiai:

2012m. rugpjūčio mėn. buvo pristatytas užimtumo didinimo projektas. Projekto tikslas – padėti nedirbantiems jauniems žmonėms įgyti reikiamų įgūdžių darbo vietoje. Projektas davė gerų rezultatų: jaunimo nedarbo lygis sumažėjo.

Darbo birža pristatė naują programą, pavadinimu „Pagalba dėl pirmojo darbo“. Jo tikslas yra suteikti finansinę paramą 23 proc. darbo užmokesčio išlaidų kompensavimo.

2013m. sausio 1d. **minimalus darbo užmokestis buvo padidintas** nuo 850Lt (EUR246) iki 1000 LT (**EUR290**).

Atrodo, kad pasiūlytos ir įgyvendintos priemonės ir politika turėjo teigiamą poveikį užimtumo situacijai Lietuvoje. Nepaisant to, **nedarbo lygio mažėjimas gali būti siejamas su emigracija**. Pasaulinės ekonominės situacijos neuztikrintumas turi tiesioginį poveikį Lietuvos eksportuojančių kompanijų ateičiai, kurios menkai apsaugotos nuo situacijos kaitos rinkose. Daroma prielaida, jei kompanijos susiduria su sunkumais, nedarbo lygis gali padidėti vėl, nes **vidaus rinka išlieka silpna**. Ši aplinkybė turi tiesioginį poveikį mažų ir vidutinių verslų, dirbančių vidaus rinkai darbo vietų kūrimui.

Lietuvos nacionalinės reformos programos ir politikos vertinimas rodo:

Lietuvos nacionalinėje reformų programoje pranešama apie konkrečias priemones kovai su nedarbu spręsti bei nedarbo veiksniais. Vis dėlto, dokumentui **trūksta konkrečių priemonių dėl pagyvenusių ar neįgalų žmonių nedarbo**. Turėtų būti akcentuojama, kad pristatytos priemonės

³ Lietuvos Statistikos Departamentas, 2013 URL:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:D1UgMf0pPecJ:web.stat.gov.lt/lt/news/view%3Fd%3D11416%26PHPSESSID%3Da29bce1d746e845f66644f76cbb4463+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-a>

spřesti, žemos kvalifikacijos ir ilgą laiką nedirbusių žmonių problemos, susiduriama su biudžeto taupymo politikos realybe.

Be to, Lietuvos nacionalinėje reformos programoje nekalbama apie regioninę dimensiją. Kai kalbama apie bendrą nedarbo lygio sumažinimą Lietuvoje, dokumente **nekalbama apie įgyvendinamos politikos kaimo vietovėse efektyvumą.**

Lietuvos valstybei suformuluotų rekomendacijų, priimtų 2013 metais vertinimas:

Lietuvai suformuluota rekomendacija nr.3 yra tinkama spřesti užimtumo problemas Lietuvoje. Vis dėlto, žemiau suformuluota rekomendacija tikriausiai turės neigiamą poveikį:

Suformuluotos rekomendacijos, kurios galėtų turėti neigiamą poveikį	Galimas neigiamas poveikis
Nr. 1 aplinkos mokesčiams (žr. Taip pat skurdo skyrių)	Aplinkos mokesčių padidinimas guls ant paprastų žmonių pečių. Yra didžiulė rizika, kad dideli mokesčiai privers mažas ar vidutinio dydžio kompanijas bankrutuoti, sumažindami darbo vietų skaičių.

2.3 Rekomendacijos

- Sumažinti didžiulį skirtumą tarp mažai ir daug uždirbančių (**teisingesnė mokesčių sistema**)
- Imtis konkrečių veiksų (nauji įstatymai) **didinant minimalų darbo užmokestį**
- **Palengvinti administracinę naštą** mažiems ir vidutinio dydžio verslams
- Pristatyti **naujas mokymo programas**, kuriomis galėtų būti reaguojama į **poreikius darbo rinkoje**
- Sumažinti regioninį skirtumą daugiau investuoti į darbo kūrimą ir **užsienio investicijų pritraukimą į provincijos regionus.**
- Konkrečių **tikslinių priemonių įgyvendinimas sumažinti nedarbo lygį**, turėtų būti atliekamas **vieno bendro koordinavimo centro**
- Inicijuoti ilgalaikes **savarankiškų darbo vietų kūrimo programas, finansuojamas valstybės** (lengvatinės paskolos ir pan.)